

GAZİ TÜRKİYAT
G Ü Z / 2 0 2 2

Atf / Citation

KARAKAŞ, Ş. (2022). "VI. Haçlı Seferi'ni Sona Erdiren 1299 Yâfâ Antlaşması'nın Şartları ve Değerlendirilmesi". *Gazi Türkiyat*, 31: 169-190.

Geliş / Submitted

04.07.2022

Kabul / Accepted

17.12.2022

DOI

10.34189/gtd.31.012

VI. HAÇLI SEFERİ'Nİ SONA ERDİREN 1299 YÂFÂ ANTLAŞMASI'NIN ŞARTLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ*

Terms and Evaluation of the 1299 Treaty of Jaffa Which Ended the Sixth Crusade

Şehri KARAKAŞ*

Öz

Kutsal Roma-Germen İmparatoru (1220-1250) ve Sicilya Kralı II. Friedrich (1198-1250) liderliğinde başlayan VI. Haçlı Seferi, birçok yönüyle Haçlı seferleri tarihinde bir istisnayı oluşturur. 1228-29 yılları arasında vukû bulan sefer esnasında birkaç küçük çaplı çatışma haricinde ordular, karşı karşıya gelmemiş ve taraflar arasında büyük bir savaş söz konusu olmamıştır. VI. Haçlı Seferi'nin müstesna yönü, diplomasinin ön plana çıkarılmasıdır. Eyyübîler ve Sicilya Krallığı arasında bir diplomasi örneği sergilenmiş, uzun ve çetin geçen müzakereler neticesinde maddeleri en az sefer kadar ilginç olan Yâfâ Antlaşması akdedilmiştir. Bu antlaşmayla Haçlılar yıllardan beri büyük uğraş ve kayıplar verdikleri Kudüs ve çevresini savaşmadan elde etmişlerdir. Kudüs'ün direnç gösterilmeden ve savaşmadan, muahede yoluyla Hristiyanlara teslimi, Kudüs uğrunda yapılan cihat hareketlerini anlamsız hâle getirdi. Kudüs'ün Haçlılara teslimi, İslâm âleminde büyük yankı uyandırdı. Antlaşma, Kutsal Roma-Germen İmparatoru II. Friedrich ve müttefikleri tarafından bir diplomasi zaferi olarak kabul edilmesine rağmen ne İslâm dünyası ve papalık nezdinde kabul görmemiştir. Yâfâ Antlaşması'nın maddeleri konusunda İslâm kaynakları ve Haçlı kronikleri arasında büyük tutarsızlıklar söz konusudur. Bu çalışmada esasen özellikle dönem kaynakları karşılaştırılarak antlaşma maddeleri üzerine bir yargıya ulaşılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: el-Melik el-Kâmil, II. Friedrich, VI. Haçlı Seferi, Kudüs, Yâfâ Antlaşması

Abstract

The Sixth Crusade, which started under the leadership of the Holy Roman Emperor (1220-1250) and Sicilian King Friedrich II (1198-1250), constitutes an exception in the history of the Crusades' campaigns in many ways. During the campaign, which took place between 1228-29, the armies did not face each other except for a few minor clashes, there was no large-scale war. The exceptional aspect of the sixth Crusade is the emphasis on diplomacy. An example of diplomacy

* Bu çalışma, 2214-A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma ve 2211-A Genel Yurt İçi Doktora Burs Programı kapsamında desteklenmiştir.

* Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE. sehri.karakas@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4130-601X

was exhibited between the Ayyubid State and the Kingdom of Sicily, Holy Roman Empire; due to long and arduous negotiations, the Treaty of Jaffa, whose articles are as interesting as the expedition, was signed. With this treaty, the Crusaders captured Jerusalem and its surroundings, where they had suffered great efforts and losses for years without a war. The surrender of Jerusalem through a treaty, without resistance and war, to the Christians crippled the ideology of jihad. The surrender of Jerusalem to the Christians aroused great repercussions in the Islamic world and drew a reaction. The treaty was accepted as a diplomatic victory by the Holy Roman-Germanic Emperor Frederick II and his allies. However, since it resulted from the alliance of Muslims and Christians, it was not accepted by the Islamic world and the Papacy. There are great inconsistencies between Islamic sources and Crusader chronicles regarding the articles of the Treaty of Jaffa. In this study, it will be tried to reach a judgment on the articles of the treaty, especially by comparing the main sources.

Keywords: el-Melik el-Kâmil, Frederick II, Sixth Crusade, Jerusalem, Treaty of Jaff

GİRİŞ

1217-1221 yılları arasında gerçekleşen V. Haçlı Seferi'nde¹ Avrupalı Hristiyanlar Salâhaddin Eyyûbî'nin fetihlerinden² yola çıkarak Mısır'ı hedef aldılar³. Haçlılar, 1215 yılında Haçlı yemini eden ve 1220 yılında Kutsal Roma Germen İmparatoru unvanını alan, genç Sicilya Kralı II. Friedrich'e büyük umut bağlamışlardı (Masson 1957: 57-58, Demirkent 1997: 191-192). II. Friedrich, ülkesindeki bütün sorunları çözdükten sonra İmparator sıfatıyla Haçlı seferine çıkmayı tasarlıyordu. Bu cihetle sefer hazırlıklarının başladığı 1216 yılında, Almanya'daki dâhili sorunları hâletmeden sefere çıkamayacağını Papa III. Innocentius'a (1198 – 1216) bildirdi. 1221 baharında papa tarafından imparator olarak taçlandırıldığı törende Mısır'a birliklerini sevk edeceğini bizzat kendisinin de Ağustos ayında sefere katılacağını kesin bir dille vaat etmesine rağmen ülkesindeki sorunları bahane ederek Mısır'a gitmekte yine gecikti (Runciman 2008: 143-146). Avrupa'nın en güçlü siması İmparator II. Friedrich, V. Haçlı Seferi'ne bir birlik göndererek katkı sağlamış olsa da papalığın tüm uğraşları ve Mısır önlerindeki Frankların tüm beklentisine rağmen sefere bizzat katılmadı. (İbn el-Esîr 1987: 287).

1219 Kasım ayında Haçlıların Dimyat'ı ele geçirmesi Avrupa'yı heyecanlandırmıştı. Şehrin Haçlılar tarafından ele geçirilmesi, birçok Hristiyan'ın Dimyat'a intikal etmesine, bölgede Haçlı nüfusunun artmasına ve bu cihetle bölgenin ciddi bir tehdit altına girmesine neden oldu. Durumun vahametini idrak eden ve

¹ V. Haçlı Seferi hakkında tafsilatlı bilgi için bk. (Çelik 2018).

² Salâhaddin Eyyûbî iktidarının ilk yıllarında siyasi birliği sağlayamaya çalışarak Haçlılarla küçük çaplı müdahalelerin dışında savaşmaya yanaşmadı. Fetihlerine Mısır'dan başlayan Salâhaddin Eyyûbî, Suriye ve Mısır idaresini tek elde toplayıp siyasi birliğini sağladıktan sonra tüm dikkatini Haçlılara çevirdi (Hillenbrand 2012: 189).

³ Haçlılar arasında yapılan istişare toplantısında Salâhaddin Eyyûbî'nin Kudüs ve sahil bölgelerinden Haçlıları çıkartabilmesinin başarısının zemininde, fetihlerine Mısır'dan başlaması gösterildi. Haçlılar, Eyyûbilerin merkezi Mısır ele geçirilmediği takdirde Kudüs ve diğer kutsal bölgelerde güçlü İslâm kuvvetleriyle karşılaşacaklarını bilmekteydiler. Bu nedenle ilk olarak Eyyûbileri mağlup ederek Mısır'ı ele geçirmeye karar verdiler (İbn Vâsıl 1960: 258, Zehebî 1998: 19).

sıranın kendi hâkimiyet alanlarına geleceğini tasavvur eden Eyyûbî melikleri, Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil'in çağrısını dikkate alarak ittifak etmeye karar verdiler. Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil, Dımaşk Hâkimi el-Melik el-Muazzam ve el-Cezire Hâkimi el-Melik el-Eşref ve vasal beylerden müteşekkil müttefik İslâm ordusu, 28 Ağustos 1221 tarihinde Haçlı ordularını Mansure önlerinde ağır bir yenilgiye uğrattı (Sıbt İbn el-Cevzî 1952: 620-621, el-Makrîzî 1956: 203, 207-208, Şeşen 2007: 90). Haçlıların ağır mağlubiyetini müteakip Eyyûbîler ve Kudüs Krallığı arasında İmparator Friedrich'in de onaylaması şartıyla 8 yıl geçerli olacak bir sulh akdedildi (İbn Vâsıl 1972: 93, 96, el-Makrîzî 1956: 203, 209, Paterborn 1971: 132, Wendover 1849: 436, Şeşen 2012: 109).

el-Melik el-Âdil'in 1218 yılında ölümüyle oğlu ve varisi el-Melik el-Kâmil, Haçlıların Dimyat önlerinde olmasından dolayı hanedan üyeleri tarafından herhangi bir muhalefetle karşılaşmadan Mısır sultanı olmuştu. el-Melik el-Kâmil'in çağrısıyla Eyyûbî melikleri arasında kurulan ittifak, 1221 yılında Haçlı ordularının ülkelerine dönmeleriyle uzun sürmedi. 1222 yılında Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil'in, kardeşi el-Cezire Hâkimi el-Melik el-Eşref Mûsâ ile ittifak etmesi, el-Melik el-Muazzam'la arasının bozulmasına neden oldu (Özbek 2018: 135).

Dımaşk Hâkimi el-Melik el-Muazzam, Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil'in kardeşi el-Cezire hâkimi el-Melik el-Eşref ile yaptığı ittifaka misilleme olarak dönemin güçlü siması Celâleddin Hârezmsâh⁴ ile ittifak kurdu. el-Melik el-Kâmil'in askeri gücü, el-Melik el-Muazzam için ciddi bir tehdit oluşturmaktaydı. Bu nedenle el-Melik el-Muazzam ittifak cephesini güçlendirmeye çalıştı. Kardeşler arasındaki ihtilafı tasvir eden dönem şahidi İbnü'l-Adîm, el-Melik el-Eşref'in Celâleddin'le yaptığı ittifaktan vazgeçirmek için gittiği Dımaşk'ta, el-Melik Muazzam'ın yanında tutulduğunu ve el-Melik el-Muazzam'ın el-Melik el-Eşref'i kullanarak Haleplilerle, el-Melik el-Kâmil'e karşı ittifak etmeye çalıştığını kaydetmiştir (İbnü'l-Adîm 1968: 199-200). el-Melik el-Eşref'in el-Melik el-Muazzam'a katılmasıyla iki kardeş el-Melik el-Kâmil'e bir mektup yazarak Celâleddin'in Ahlat'ı tehdit ettiğini, Eyyûbîlerin maslahatı için bu ittifakın icap ettiğini bildirmelerine rağmen onların bu girişimi Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil'i çok kızdırıp bir müttefik arayışına sevk etmiştir (İbnü'l-Esîr 1987: 429, İbn Vâsıl 1972: 206, Şeşen 2012: 113-114).

Bu dönemde İslâm beldelerini tehdit eden doğudan Moğollar batıdan Haçlılar olmak üzere iki büyük güç bulunmaktaydı. Moğollar Azerbaycan, Harran ve Irak taraflarına kadar bölgeyi istila etmişler henüz Eyyûbî hudutlarına ulaşmamışlardı. Haçlılar ise Eyyûbîlerle mütemadiyen mücadele hâlindeydiler. Mısır, Suriye ve Filistin coğrafyası 1096 yılından itibaren Haçlıların hedefi hâlindeydi. Bir asırdan fazla zamandır Haçlılar, bu bölgeye büyük askeri seferler gerçekleştirdiği gibi daha küçük

⁴ Celâleddin Hârezmsâh'ın bölgede genişleme hareketleri, Eyyûbîler ve Selçuklular ile münasebetleri hakkında bk. (Özbek 1999: 438-441).

askeri gurupları da sevk etti⁵. Bu cihetle Mısır sultanları, her zaman ülkelerini hedef alacak bir Haçlı Seferi için hazır bulunmalıydılar. el-Melik el-Kâmil saltanatının ilk yıllarını Haçlılarla savaş hâlinde geçirmişti. Doğu'daki Hristiyanların çağrısı yeni bir Haçlı Seferi'ne neden olabileceğinden el-Melik el-Kâmil'in onlarla münasebeti hoşgörü ve müsamaha çerçevesinde gerçekleşti. Ancak onun tüm bu çabası yeni bir Haçlı Seferi hazırlıklarını engelleyemedi. Bu nedenle el-Melik el-Kâmil, yeni bir Haçlı Seferi hazırlığında bulunduğu işittiği Kutsal Roma Germen İmparatoru II. Friedrich ile ittifak ederek hem ülkesine gerçekleştirilecek bir Haçlı Seferi gailinden kurtulmayı hem de Hârezmşâh-Dimaşk ittifakı karşısından güçlü bir müttefik bulmayı hesap etti. Bu cihetle II. Friedrich'e bir elçilik heyeti göndererek antlaşmak istediğini bildirdi. (İbn Vâsıl 1972: 206, el-Makrîzî 1956: 221-222, Ebû'l-Fidâ 1286: 137-138, Runciman 2008: 161).

Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil, V. Haçlı Seferi sırasında İmparator II. Friedrich'in İslâm dünyasıyla münasebetini ve papalıkla sıkıntılarını işittiği. 1225 yılında II. Friedrich'in Kudüs Kralı Jean de Brienne'nin kızı Jolande ile evlenerek Kudüs Kralı unvanını elde etmesi üzerine (O'Neal 2005: 111) el-Melik el-Kâmil, Akkâ merkezli Kudüs Krallığı ile ilişkilerini güçlendirmek ve II. Friedrich ile ittifak ederek bölgede nüfuzunu artırmak maksadıyla 1226 güz aylarında Emîr Fâhreddîn Yusuf b. Sadreddin Şeyh eş-Şuyûh başkanlığında bir elçilik heyetini Sicilya'ya gönderdi. Kardeşi Dimaşk Hâkimi el-Melik el-Muazzam'a karşı ittifak talebine mukabil İmparator II. Friedrich'e Kudüs ve sahil beldelerinden bazı yerleri vermeyi taahhüt etti (İbn Vâsıl 1972: 206, el-Makrîzî 1956: 222).

Avrupa'da soylular arasında babaları haçı almış ancak yola çıkamadan ölmüş veya geri dönmüş ise sefere katılım hususunda bu soyluların oğullarına papalık baskı yapıyordu. II. Friedrich'in dedesi Friedrich Barbarossa sefer sırasında, babası VI. Heinrich ise sefere çıkmadan hayatını kaybetmişti. Bu nedenle Hohenstaufen Hanedanlığına mensup Friedrich'in Haçlı Seferi'ne sadık kalması ve sefer yükümlülüğünü yerine getirmesi beklendi (Giles 1987: 1). Friedrich papalık kontrolünde yapılacak Haçlı Seferi'ne saygı duymuyordu. 1220'lerin sonlarında başlayan papalık ve imparator arasındaki çatışma, Friedrich nezdinde Haçlı Seferi'nin bir gençlik hevesi olarak kalmasına neden oldu. Öte yandan papalık, Friedrich'in yeminini unutmamasına asla izin vermedi (Abudalafia 1988: 122). Bu nedenle

⁵ 1096'dan 1222 yılına kadar Haçlılar, Orta Doğu topraklarına I. II. III ve V. Haçlı Seferi olmak üzere dört büyük sefer düzenlediler. Bununla birlikte Alman İmparatoru VI. Heinrich'in tertip ettiği 1197 Alman Haçlı Seferi, Eyyübîlerin hâkimiyetindeki topraklara girerek saldırılar gerçekleştirdiyse de sefer, Dimaşk naibi el-Melik el-Âdil'in başarılı savunması ve İmparator Heinrich'in ölüm haberi ile akamete uğradı. IV. Haçlı Seferi'nde ise ilk olarak hedef, Mısır olarak belirlenmişti. Bu nedenle ana ordudan ayrılan öncü birlikler Akkâ'ya intikal ederek Suriye ve Filistin topraklarında tahribat yarattılar. 1204 yılında İstanbul'un Latinler tarafından zaptı'nın ardından bazı guruplar Doğu'ya intikal edip 1202 yılında gelen ve hâlen bölgede faaliyet gösteren Haçlılara katıldılar. Bunlar, İslâm beldelerine saldırdılarsa da Eyyübîler karşısında başarı sağlayamadılar. Hedef değiştiren IV. Haçlı Seferi'nin ana orduları ise 1203 Haziran ayında İstanbul önlerindedi. Konu ile ilgili bk. (Villehardouin: 2001, De Clari: 1994, Queller, Madden: 1997, Küçüksipahioğlu: 2021).

Friedrich'in, Haçlı Seferi politikaları haleflerinden farklı olarak önceliklerini oluşturuyor⁶, sefer yükümlülüğünü yalnızca papalığın ve Avrupa'nun ona dayattığı bir vazife olarak addediyordu.

Kutsal Roma Germen İmparatoru ve Sicilya Kralı II. Friedrich, Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil'in kendisine yaptığı bu tekliften oldukça memnun oldu. Ancak onun seferin hareket tarihinde yaptığı ertelemeler, Kudüs Krallığı'ndaki statüsünü değiştirmişti. Karısı Jolende'nin ölümünden dolayı II. Friedrich, 28 Haziran 1228 tarihinde Birindisi'den hareket ettiğinde Kudüs kralı olarak değil, Jolende'den olan oğlu Conrad'ın vasisi olarak sefere katıldı (O'Neal 2005: 111, Demirkent 1997: 198, Runciman 2008: 156-157, Usta 2008: 242). 1227 yaz aylarında pek çok Hristiyan sefere katılım için Birindisi'de toplanmıştı. Ancak bu sırada patlak veren Malerya salgını, II. Friedrich'in maiyetindeki birlikler arasında ölümlere yol açtı. Sıcaktan bitap düşen ve vebadan dolayı cesaretini yitiren birçok Hristiyan, limandaki gemileri terk ederek evlerine döndü (Van Cleve 1975: 446). 8 Eylül'de maiyetindeki birlikle Akkâ'ya gitmek üzere yelken açan II. Friedrich, salgından muzdarip olmasından dolayı, ana ordudan ayrılarak, Kıbrıs'ta bulunan Pozzuoli kaplıcasına gitti. Papa, İmparator Friedrich'in bu gerekçesini kabul etmeyerek 1227 Eylül sonlarında onu afroz etti (Wendover 1849: 492-493, Van Cleve 1975: 446). Friedrich, afrozuna rağmen Kudüs'ü Müslümanlardan geri alarak papalık ve Avrupa nezdindeki itibarını kurtarmak, bu cihetle el-Melik el-Kâmil ile bir antlaşma yapmak ümidiyle Filistin'e yöneldi. Yolculuğu sırasında Kıbrıs adasını işgal edip buradan Akkâ'ya hareket etti. İmparatorun büyük bir orduyla Filistin'e ulaştığı haberi, ne olup biteceğini kestiremeyen İslam âlemini endişeye sevk etti⁷ (İbn el-Esir 1987: 440).

YÂFÂ ANTLAŞMASI'NI HAZIRLAYAN UNSURLAR

Sicilya Kralı ve Kutsal Roma Germen İmparatoru II. Friedrich, Akkâ'ya ulaştığında Eyyûbî tarafında şartlar değişmişti. el-Melik el-Kâmil'in imparatorla yazışmaya başladığı sırada Dimaşk'a kardeşi el-Melik el-Muazzam hâkimdi ve Kudüs'ün Haçlılara bırakılması zamanın şartlarına göre uygun görülmekteydi. Fakat İmparator Friedrich'in Filistin'e ulaştığı sırada Dimaşk Hâkimi el-Melik el-Muazzam ölmüş, Eyyûbî Dimaşk yönetimi onun 20'li yaşlarındaki oğlu el-Melik en-Nâsır Davûd'a intikal etmişti. Dimaşk Hâkimi el-Melik el-Muazzam'ın ölümüyle, Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil, ülke içinde yegâne güç hâline geldiği gibi Nablûs ve Kudüs onun

⁶ II. Friedrich'in Hohenstaufen Hanedanlığına mensup dedesi Friedrich Barbarossa ve babası VI. Heinrich, Haçlı Seferi'ne oldukça ilgi duyan şahsiyetlerdi. Friedrich Barbarossa III. Haçlı Seferi sırasında Silifke çayında boğularak hayatını kaybetti. Yerine geçen oğlu VI. Heinrich ise babası Friedrich Barbarossa'nın ölümüyle III. Haçlı Seferi sırasında Almanların bir varlık gösterememesi üzerine Doğu'daki Alman itibarını kurtarmak amacıyla 1197-1198 yılları arasında bir sefer düzenledi. Ancak İmparator VI. Heinrich yola çıkmadan hayatını kaybetti (Demirkent 1997: 152, 166).

⁷ Kutsal Roma-Germen İmparatoru ve Sicilya Kralı II. Friedrich Haçlı Seferi hakkında bk. (Giles 1987, Rahimli 2022).

hâkimiyetine geçmişti. Bu cihetle Mısır sultanı, hem İmparator II. Friedrich'e vermiş olduğu vaatler, hem de ülke içindeki siyasi durumu dolayısıyla sıkıntıya düşmüştü (İbnü'l-Esir 1987: 442, 445, İbn el-Kesir 1995: 251, Şeşen 2012: 115).

İmparatorun Filistin'e gelişi ve ülkedeki siyasi vaziyet, el-Melik el-Kâmil'i II. Friedrich'le bir antlaşma yapmaya zorlamaktaydı. Sultan, imparatora vaat ettiği bölgeleri teslim etmemesi hâlinde imparatorun kendisine karşı savaş açmasından ve diğer meliklerle bağlantı kurmasından endişe etmekteydi. Haçlılar, el-Melik el-Muazzam'ın vefatıyla melikler arasında ortaya çıkan ihtilafın yararlanmak suretiyle Eyyûbî hâkimiyetindeki toprakları işgal edebilirlerdi. el-Melik el-Kâmil, el-Melik el-Muazzam'ın ölümüyle ülkede en güçlü sima olsa da meliklerin ittifak etmesinden ya da İmparator Friedrich'in onlardan birini desteklemesinden endişe etmekteydi. Bu durum, Sultan el-Kamil'in, Kudüs ve çevresini İmparator II. Friedrich'e teslim etmesinin en önemli sebeplerinden biri oldu. II. Friedrich'in aforozlu olması ve papalık ile ihtilafından dolayı özellikle Templier ve Hospitalier şövalye tarikatlarının II. Friedrich'e tabi olmak istememesi üzerine Hristiyanlar bir birlik oluşturamadılar. Bu cihetle II. Friedrich, Filistin'i yeniden ele geçirecek askeri güçten yoksundu. Diğer yandan imparatorun İtalya ve Sicilya'daki toprakları papanın şiddetli askeri ve siyasi baskısı altında olduğundan Mısır sultanı karşısında zor durumdaydı (Humphreys 1977: 198). II. Friedrich, papa'ya aforozunu kaldırması talebiyle bir heyet gönderdi. Akkâ'da bulunduğunu ve Kudüs'ü Müslümanların elinden almadan ülkesine dönmeyeceğine dair yemin ettiğini bildirdi. Fakat papa, II. Friedrich'in aforozunu kaldırmadığı gibi Avrupa'da onu hain ilan etti. Ayrıca Hospitalier ve Templierlerin, imparatorla herhangi bir istişarede bulunmalarını ve anlaşmalarını yasakladı (Ernoult 2019: 325-326).

İmparator II. Friedrich, Eylül 1228'de Akkâ'ya ulaştığı sırada (İbn el-Esir 1987: 440, Giles 1987: 114) el-Melik el-Kâmil Dımaşk muhasarası ile meşguldü. Bu cihetle Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil, II. Friedrich'in muhabbet duyduğunu bildiği Emîr Fâhreddîn b. Şeyh eş-Şuyûh'u, imparator'a göndererek Dımaşk'ı ele geçirene kadar müzakereleri uzatmasını istedi (İbn Vâsıl 1972: 234-235, el-Makrîzî 1956: 228-229). Fakat Sultan, her ne kadar müzakereleri uzatarak imparatora karşı vakit kazanmaya çalışmış olsa da Kudüs'ü imparatora teslim etmemenin savaş anlamına geldiğinden, şehri teslim etme yükümlülüğünden kurtulamadı. Bu nedenle, ciddi stratejik yükümlülükler içermeyen, en azından tebaası için kabul edilebilir ve hepsinden önemlisi, II. Friedrich'i ve ordusunu mümkün olan en kısa sürede Filistin'den çıkaracak bir barış yapmak, el-Melik el-Kâmil'in önceliği oldu. Taraflar arasındaki müzakereler aylarca devam etti. Ne imparator ve ne de sultan savaşa girmek istememekle birlikte kendi milletlerinde haiz oldukları itibarları bakımından pazarlıktan en karlı çıkan taraf olmayı hedeflemekteydiler (Runciman 2008: 163).

İmparator, Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil'in antlaşmaya yanaşmamasından ve müzakereleri uzatmasından duyduğu rahatsızlık nedeniyle Emîr Fâhreddîn'e

başvurarak iki taraf için uygun bir yol bulmasını istedi. Konuyu sultan ile istişare eden Mısır Elçisi Fâhreddîn, İmparator II. Friedrich'e "*Salâhaddîn'in çok büyük bedel pahasına fethettiği Kudüs'ü teslim etmemizi halk asla kabul etmez. Buna karşılık, Kudüs konusundaki anlaşma; kanlı bir savaştan sakınılmasını sağlamalı...*" mesajını ilettili. (Maalof 2012: 211-212). Bu cihetle İmparator Friedrich, İslâm kamuoyunda, büyük harp hazırlığında bulunduğ u izlenimi uyandırmak maksadıyla ordusuyla birlikte Yâfâ'ya yürüdü (Barber, Bate 2010: 128, Ernoul 2019: 326, Novare 1936: 184).

Kudüs surları, V. Haçlı Seferi (1217-1221) sırasında el-Melik el-Muazzam tarafından tamamen tahrip edilmişti (Sibt İbn el-Cevzî 1952: VIII/II, 601). Bu cihetle sultan, stratejik olarak savunulamaz olan Kudüs'ün, Hristiyanlara bırakılmasında askeri olarak bir sorun görmüyordu. Mütareke, el-Melik el-Kâmil'e yürürlükte olduğ u 10 yıl boyunca yeni bir Haçlı Seferi galesiyle uğraşmadan Mısır'da egemenliğ ini güçlendirme fırsatı sunacak ve dolayısıyla Dımaşk'a hükmetme olanağı da sağlayacaktı. Bunun birlikte Sultan, Hristiyanları Kudüs'ten çıkarmanın gücü dâhilinde olduğ unu da hesap etmişti (İbn Vâsıl 1972: 242-244, Kantarowicz 1957: 188).

İmparator ile vaat ettiğ i sulhu gerçekleştirmek isteyen ancak umumi bir tepkiden endişelenen el-Melik el-Kâmil, Eyyübî meliklerini bir araya toplayarak istişarede bulundu. Eyyübîler yıllarca süren Haçlı Seferleri'nden dolayı yıpranmış, ne melikler ne de askerler Haçlılarla yeni bir savaşa girmek istememekteydiler. Bu nedenle Eyyübî meliklerinin her biri, harpte kaybedeceklerinin barışta kaybedeceklerinden çok daha fazla olduğ unu bildirerek, Haçlılarla sulh yönünde görüş bildirdiler (Ernoul 2019: 327). İstişareyi müteakip Sultan el-Melik el-Kâmil, bir Haçlı Seferi ile uğraşmaktansa, bütün Eyyübî topraklarını kendi hâkimiyetinde birleştirmek tasavvuruyla Sicilya Kralı ve Kutsal Roma Germen imparatoru II. Friedrich'e elçi göndererek sulh şartlarını kabul etmeye hazır olduğ unu bildirdi.

YÂFÂ ANTLAŞMASI VE MADDELERİ

Uzun ve yoğun diplomasi gerektiren müzakerelerin ardından 11 Şubat 1229 tarihinde Yâfâ Antlaşması⁸ maddeleri üzerinde uzlaşmaya varıldı. Antlaşmanın son hâli 18 Şubat Pazar günü II. Friedrich ve el-Melik el-Kâmil arasında yeminle akdedildi (Oliver 1971: 164, Stevenson 1907: 312, Humphreys 1977: 202). Antlaşma maddeleri Arapça ve Fransızca olarak kaleme alındı (el-Hâtib 2001: 289). Antlaşma onandığı

⁸ Çağdaş kaynaklar, bu antlaşmayı Yâfâ ya da antlaşmanın yeminle onandığı yere bağlı olarak Tell el-Acul olarak zikretmektedirler (Abdel&Selim 1997: 133). Ancak Tell el-Acul ve Yâfâ antlaşmaları iki ayrı antlaşma olmakla birlikte bu antlaşmalar İmparator Friedrich ile uzlaşılmasını sağlayan bir süreci temsil ederler. 1228 Kasım ayında el-Cezire hâkimi el-Melik el-Eşref, Tell el-Acul'da bulunan ağabeyi ve Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil'e müracaat etti. Detayları bilinmeyen ve iki ay süren müzakerelerin konusu yalnızca, Dımaşk ve Eyyübîlerin geleceğ i hakkında sınırlı kalmadı. Bu sırada el-Melik el-Eşref, el-Melik el-Kâmil'in II. Friedrich'le Filistin hakkında yaptığı görüşmelere şahitlik etmiş ve bu hususta onu destekleyeceğ ini de bildirmişti. Görüşmeler sonunda iki Eyyübî tarafı anlaşmaya vardı. Tell el-Acul Antlaşması, kapsamlı ve hanedanlığ ın siyasi yapısı için derin bir öneme sahiptir bk. (Humphreys 1977: 197-198).

sırada Eyyûbî tarafından Fâhreddîn b. Şeyh eş-Şuyûh, kardeşi Kemâleddin Şeyh eş-Şuyûh ve Mısır Kazaskeri Şemseddîn el-Urmevî, Salah el-Erbîlî ve Seyfeddin İbn Sevdan (İbn Nazîf 1981: 177, el-Makrîzî 1956: 230) Haçlıların tarafından ise Alman Şövalye Tarikatı Üstadı Hermann Selza ve Thomas von Aquin ile Exeter ve Winchester piskoposları hazır bulundu (Runciman 2008: 164, el-Hâtîb 2001: 288).

Antlaşma maddeleri

- Kudüs şehri Hristiyanlara bırakılacak⁹ ancak Hristiyanlar, antlaşmanın yürürlükte olduğu 10 yıl boyunca şehrin surlarını tahkim edemeyeceklerdi (İbn Vâsıl 1972: 241, el-Makrîzî 1956: 230, Ebü'l-Fidâ 1286: 141, İbn Laklak 1974: 52).
- Yukarıdaki maddeye ek olarak Haremü'ş-Şerif¹⁰ adı verilen Kubbetü's-Sahrâ ve Mescid-i Aksâ'nın içinde bulunduğu kutsal mekân, Müslümanlara bırakıldı. Bu mekânlar Müslüman muhafızlar tarafından korunacak Hristiyanlar ise bu yerlere yalnızca ibadet ve ziyaret amacıyla girebileceklerdi ((İbn Vâsıl 1972: 241, Ebü'l-Fidâ 1286: 141, Humphreys 1977: 203). Müslümanlar Kubbetü's-Sahrâ ve Mescid-i Aksâ'ya girmek için Hristiyanlara her hangi bir ödeme yapmayacaklardı (Letters from the East 2010: 129, Ernoul 2019: 327, Novare 1936: 36).
- Haremü'ş-Şerif bölgesindeki vaiz, imam ve müezzinlerin görevlerine devam edilmesi sağlandı (ed-Devâdârî 1976: 292). Bununla birlikte ezan ve namaz gibi İslâm'ın nişaneleri korundu. Müslümanlar ibadetlerinde özgür olacaklar ve bu bölgenin bütün işleriyle Müslüman görevliler ilgilenecekti (İbn Vâsıl 1972: 243-244).
- Haremü'ş-Şerif dışında Müslümanlar ve Yahudilerin şehre girmeleri yasaklandı (İbn Vâsıl, 1972: 243-244, Hillebrand 2012: 230). Şehre yalnızca Hristiyanlar tarafından uygun görülen ve savaş teçhizatı bulunmayan Müslümanlar ibadet amacıyla girebileceklerdi. Ancak bu Müslümanlar da şehir dışında ikamet edebileceklerdi (Letters of the Crusaders 1902: 25, Oliver 1971: 163).
- Yâfâ ile Akkâ sahil şeridi ve Kudüs ile Lidde arasında kalan köyler Hristiyanlara bırakıldı. Bunun dışındaki diğer köyler Müslümanlara ait olmaya devam edecekti¹¹ (el-Makrîzî 1956: 230, İbn Laklak 1974: 52)
- Beytüllahim ve Kudüs arasındaki tüm arazi¹² (Wendover 1849: 522, Novare 1936: 37) ile Nâsıra ve Akkâ arasındaki bölge Hristiyanlara bırakıldı¹³ (Oliver Damiatte: 163, Novare 1936: 37).
- Sûr, bütün arazisiyle birlikte Hristiyanlara terk edildi (Letters From the East 2010: 127).

⁹ Diğer kaynaklardan farklı olarak İbn Laklak, Kudüs ve ona bağlı bazı beldelerin gelirleriyle birlikte Hristiyanlara bırakıldığını kaydetmiştir.

¹⁰ Kubbetü's-Sahrâ ve Mescid-i Aksâ'nın yer aldığı Haremü'ş-Şerif, Kudüs'ün doğusunda bulunmaktadır. İslâm peygamberi Hz. Muhammed'in buradan miraca yükseldiği kabul ediliyor.

¹¹ Bu hususta kaynaklar, aynı olmayan fakat birbirine yakın malumat vermişlerdir. Ebû Şâme, Kudüs ile yalnızca birkaç köyün Ebü'l Fidâ ise Akka ve Kudüs arasındaki köylerin Hristiyanlara bırakıldığını kaydetmiştir (Ebü Şâme 1974: 154, Ebü'l-Fidâ 1286: 141).

¹² 1229 tarihli Haçlılara ait bir mektupta Beytüllahim ile Kudüs arasındaki yola bakan iki küçük köyün Hristiyanlara bırakıldığını kaydedilmiştir (Letters From the East 2010: 129).

¹³ Yine aynı mektupta Kudüs ile Yâfâ, Nasıra arasındaki yol üzerindeki köyler ile Nasıra ile Akka arasındaki doğrudan yol üzerindeki iki küçük köyün Hristiyanlara bırakıldığını kaydedilmiştir (Letters From the East 2010: 129).

- Kudüs'ün kuzey kısımları Hristiyanlara bırakıldığından orada iskân edilmesine izin verilen Müslümanların can ve mal güvenliği garanti altına alınacak ve bu Müslümanların idari ve hukuki işleri el-Bîra'da¹⁴ bulunan bir vali tarafından idareci edilecekti (İbn Vâsıl 1972: 241). Bu cihetle Kudüs'te meskûn Müslümanların kendilerine ait mahkemeleri olacaktı (Novare 1936: 36).
- Daha önce Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında taksim edilen Saydâ şehri¹⁵, bütün nahiyeleriyle birlikte Hristiyanlara bırakıldı (Letters of the Crusaders 1902: 125, Wendover 1849: 522).
- Trablus Haçlı Kontluğu ve Antakya Prinskepliği ile Eyyûbiler arasında meydana gelebilecek bir savaş hâlinde İmparator tarafından bu Haçlı kontluklarına yardım edilmeyecekti (Van Cleve 1975: 456).
- Tortosa'da (Tartus) bulunan Hospitalier ve Templierlerin elinde bulunan kaleler mütarekeden muaf tutuldu¹⁶. Tortosa'ya imparator tarafından yardım yapılmayacaktı (Novare 1936: 36, Van Cleve 1975: 456).
- Tarafların elinde bulunan tüm esirler serbest bırakılacaktı (Letters From the East 2010 127, Van Cleve 1975: 456).
- Antlaşma, Müslümanların takvimine göre 10 yıl 5 ay yürürlükte olacaktı (el-Makrîzî 1956: 230, İbn Amîd tarihsiz: 16).
- Tibnin ve yönetimi Hristiyanlara bırakıldı¹⁷ (el-Makrîzî 1956: 231, Letters From the East 2010: 129).

Emîr Fâhreddîn Şeyh eş-Şuyûh, Salâhaddîn el-Erbilî ve Mısır kazaskeri antlaşma metnini okurken sultanın yanında el-Melik el-Mücahid bulunmaktaydı (İbn Nazîf 1981: 177). İmparator ve sultanın ittifak üzerine yemin etmesi ve belirlenen süre için ateşkesin imzalanmasıyla taraflar arasında güven tesis edildi. Anlaşmanın ardından imparator, elçi Emîr Fâhreddîn'e " *Eğer Haçlıların yanındaki izzet ve itibarımın kırılmayacağını bilseydim sultana teklif ettiğim şeylerden hiç birini teklif etmezdim. Onların yanında celalimi muhafaza etmek maksadıyla bu isteklerde bulundum. Benim için Kudüs ve diğer yerlerin bir önemi yoktur*" demiştir. (İbn Vâsıl 1972: 243, el-Makrîzî 1956: 230).

YÂFÂ ANTLAŞMASI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1229 tarihli Yâfâ Antlaşması'yla Haçlılar, yıllardan beri büyük kayıplar vererek işgal etmek istedikleri bölgelere bir diplomasi zaferiyle sahip oldular. Nüreddîn Mahmûd b. Zengî ve Salâhaddîn Eyyûbî, yarım yüzyıl boyunca Kudüs'ün kutsallığı üzerinde ısrar etmiş, onun kurtuluşunu gerçek bir hedef hâline getirmişlerdi. Bu cihetle Kudüs'ün barışçıl yollarla Hristiyanlara teslimi, Nüreddîn Mahmûd b. Zengî ve Salâhaddîn Eyyûbî'nin yıllarca üzerinde durduğu cihat hareketlerini sekteye

¹⁴ Kudüs ile Nablus arasında bulunan birkaç yerleşkesi bulunan yerdir (Yâkût el-Hamavî 1995: 526).

¹⁵ 1229 tarihli mektup Saydâ'nın bütünüyle değil iki küçük köyü ve ovasıyla birlikte Hristiyanlara bırakıldığını kaydetmiştir (Letters From the East 2010: 129).

¹⁶ Antlaşma metninde bahsi geçen Şövalye tarikatlarına ait olan kaleler şu şekildedir. Hısnu'l-Ekrâd (Kak des Chevaliers), Merkab Kalesi (el-Marqab) ve Safita Kulesi (Chastel Blanc).

¹⁷ Bu madde antlaşma metnine Kudüs'ün Hristiyanlara teslim edilmesinden sonra eklenmiştir bk. (İbn Amîd tarihsiz: 16).

uğrattı (Humphreys 1977: 203). Ancak Eyyûbî melikleri ve Müslüman askerler yıllardan beri süre gelen Haçlılarla savaşmaktan yorulmuşlardı. İslâm kaynakları ortak bir dille Eyyûbî meliklerinin, Avrupa'nın en güçlü siması II. Friedrich'in gücünden endişe ettiğini ve V. Haçlı Seferi'nden daha büyük olan imparatorluk ordusuyla Mısır üzerine yürümesinden çekindiklerini işaret etmektedir. Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil, imparatorla gireceği savaşın neye mal olacağını kestiremiyordu. Bu nedenle VI. Haçlı Seferi'ni bitirmek amacıyla askeri anlamda stratejik olmayan bazı tavizler vermek, onun için imparatorla gereksiz bir savaşa girmekten daha makul bir seçenek oldu.

el-Melik el-Kâmil, Haçlılarla yaptığı 10 yıllık¹⁸ mütareke ile imparatorun desteğini almış oldu. Mısır ve Sicilya arasında müttefiklik antlaşması olduğu anlaşılan bu mütarekeyle Avrupa, Doğu'daki krallıklara yardım edemeyecekti. el-Melik el-Kâmil, saltanatının ilk yıllarından itibaren Haçlılarla harp hâlindeydi. V. Haçlı Seferi sırasında Haçlılar karşısında yalnız kalmasıyla diğer İslâm ülkelerine de serzenişler de bulunmuş, yalnızca kardeşleri el-Melik el-Muazzam, el-Melik el-Eşref ve vasal beylerden oluşan müttefik orduyla Haçlılara karşı galip gelmişti. VI. Haçlı Seferi sırasında ise el-Melik el-Muazzam ölmüş, diğer hanedan üyeleri ise V. Haçlı Seferi'nin ardından birbirlerine karşı meşruiyetini kabul ettirmek için ihtilafa düşmüşlerdi. el-Melik el-Kâmil, meliklerin birbirine karşı II. Friedrich'in yardımına başvurması ihtimalini göz önünde bulundurduğu gibi, Haçlı ve Eyyûbî melikleri arasındaki gerçekleşebilecek ittifakın kendine nelere mal olacağını da hesap etmiş olmalıdır. Bu suretle el-Melik el-Kâmil'in nezdinde bu antlaşma, ona ülkesindeki egemenliğini tesis ederek içişleriyle ilgilenme ve siyasi birliğini kurma fırsatını verecekti.

Mısır sultanı el-Melik el-Kâmil'in nazarında askeri ve stratejik öneme haiz olmayan Kudüs'ün Hristiyanlara bırakılması büyük bir kayıp değildi. Sultanın Kudüs konusunda tereddüt ettiği yegâne nokta İslâm âleminde alacağı tepkilerdi. Surları tahrip edilmiş savunmasız bir şehrin yeniden ele geçirilebilmesi zor değildi. Kudüs'e mukabil ülkesinin kendi hâline bırakılması sultanın önceliği oldu (İbn Vâsıl 1972: 243-244).

İslâm'ın etkilerinin kaybolmadığı Sicilya'da Müslümanlar arasında yetiştiğinden dolayı Müslümanların düşünce tarzını iyi mütalaa eden II. Friedrich, Müslümanlarla müzakereler sırasında iyi derecede diplomasinin inceliklerini kullandı. İmparator, Hristiyanların Bilâd-ı Şâm'da kalıcı olmalarını Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında yapılacak sulha bağlamaktaydı (Runciman 2008: 163). Öte yandan II. Friedrich, Akkâ ikameti sırasında papalık ordularının Sicilya ve Güney İtalya'ya saldırı haberlerini

¹⁸ Eyyûbîler ve Memlûklerin Haçlılarla yaptıkları antlaşmalarda antlaşma süresi genel olarak 10 yıl olarak kayıt altına alınmıştır. Hatta bu konuda kaynaklar "antlaşma süresi 10 yıl, 10 ay, 10 hafta, 10 gün, 10 saat olacaktır" şeklinde kayıt düşerler. Birkaç istisna haricinde hemen hemen bütün antlaşmalarda kayıt altına alınan bu süre tahdidi, muhtemelen Hz. Peygamberin Hudeybiye Musalahasında Mekke müşrikleri ile yaptığı 10 yıllık antlaşmaya istinaden olsa gerektir. Bu konuda bk. (Özbek, Çıplak 2017: 57-70).

almıştı (Wendover 1849: 516-517, Sancto Germano 1864: 77-78) . Bu nedenle stratejik yükümlülükler içermeyen, tebaası için kabul edilebilecek ve ordusuyla en kısa sürede ülkesine dönebileceği bir barış yapmak zorunda kaldı. Bir savaşı göze alamayan ve öncelikleri ülkelerindeki siyasi çıkarları olan Mısır sultanı ve imparator, aynı amaçlarla 18 Şubat 1229 tarihinde Yâfâ Antlaşması'nı akdetmişlerdi (Oliver 1971: 164, Stevenson 1907: 312, Humphreys 1977: 202).

Yâfâ Antlaşması hususunda Batı kaynakları ve İslâm kaynakları mukayese edildiğinde verilen bilgilerin büyük bir ekseriyeti birbiriyle örtüşmemektedir. Batılı muasır kaynaklar imparatorun başka kimsenin antlaşma şartlarını görmediğini kaydeder (Oliver 1971: 166, Noverre 1936: 36). Bununla birlikte dönemin İslâm kaynaklarının antlaşma hakkında mutabık bir dil kullanması, antlaşmanın içeriği bakımından İslâm kaynaklarını güvenilir bir noktaya taşır. Ancak İslâm kaynakları genel olarak Kudüs ve bölgesine odaklandığından antlaşmayı Kudüs, Kudüs'teki kutsal mekânlar meselesi, ibadet, idari ve hukuki yönetim, Müslümanların şehre giriş ve çıkışları ile Kudüs'e bağlı nahiyeler çerçevesinde ele almıştır. Batılı kaynakların verdiği çelişkili malumat ise II. Friedrich'in İngiltere Kralı III. Henry'ye gönderdiği mektubu (Wendover 1849: 522-524) ve antlaşmanın özet bir nüshasını gören Friedrich'le ihtilaf hâlinde bulunan Kudüs Patriği Gerald'ın nakline dayanır (Letters From the East 2010: 127-133, Van Cleve 1975: 456). Ancak birbirleriyle çelişen bu Batılı kaynakların maddeleri esas alındığında bile, sulhun kaideleri hakkında kesin bir yargıya gidilmesi muhtemel görülmemektedir. İslâm ve Batılı kaynakların tek mutabık olduğu kısım, Kudüs'ün Hristiyanlara ve Kudüs'te bulunan Kubbetü's-Sahra ve Mescid-i Aksâ'nın bulunduğu Haremü'ş-Şerif'in Müslümanlara bırakılmasıdır.

İslâm kaynakları ortak bir dille Kudüs surlarında onarım yapılamayacağını ve Kudüs'e giden yolların Hristiyanlara bırakıldığını beyan ederler. Bununla birlikte mütarekenin yürürlükte bulunduğu süre boyunca Hristiyanların kendilerine bırakılan bölgelerde hisar ve kaleleri onarım yapamayacakları anlaşılmaktadır. Ancak Batılı muasır kaynaklarında yer alan ve Friedrich'in şahsına ait verilmiş gibi görülen, sur ve kalelerde tahkim ve onarım yapılabileceği maddesi¹⁹, İslâm kaynaklarının vermiş olduğu malûmattan kesin bir şekilde ayrılır. Hristiyanlar antlaşmadan hemen sonra

¹⁹ Hisar ve kalelerin onarımı hakkında da kaynakların verdiği bilgiler birbiriyle çelişmektedir. Ernoul, İmparatorun zaten muhkem hâlde bulunan kale ve şehirleri tahkim edebileceğini fakat yeni kale ve şehirleri tahkim edemeyeceklerini buna mukabil Müslümanların da tahkimat yapamayacaklarını bildirmiştir (Ernoul 2019: 327). Mart 1229 tarihli Alman Şövalye Tarikatı Üstadı Hermann of Salza'dan Papa IX. Gregorius'a gönderilen raporda Kudüs'ün surlarını ve kulelerini Hristiyanların isteklerine göre yeniden inşa edebilecekleri, Yâfâ, Kaysâriye ve Montfort'taki kaleleri yeniden inşa etmelerine izin verildiği buna mukabil on yıllık mütareke süresince ne Mısır sultanı ne de adamlarının herhangi bir kale inşa edemeyeceklerini kaydetmiştir. (Letters From the East 2010: 127). Kudüs Patriği Gerold'ın mektubuna göre ise Sayda, Kaysâriye, Yâfâ, Akka'ya ve diğer bazı yerlere uzanan bir toprak şeridinin Hristiyanlara bırakıldığını ve bütün bu yerlerin Hristiyanlar tarafından güçlendirilebileceğini ifade eder (Wendover 1849: 522, Oliver 1971: 164). Noverre ise tahkim edilmeye izin verilen mevkiileri sıraladıktan sonra Eyyübilerin mütareke boyunca ne yeni bir kale inşa edileceğini ne de eskileri onarabileceğini kaydeder (Noverre 1936: 37).

Kudüs, Yâfâ, Kaysâriye, Saydâ kalelerini tahkim etmeye başlamışlardır. Hiçbir mütareke döneminde Müslümanlar tarafından Hristiyanlara izin verilmeyen Akkâ'nın dağlık bölgelerinde bulunan Aziz Mary Alman Şövalye Tarikatı'nın kalesinin yapımına girişmişlerdir (Wendover 1849: 523). Ancak antlaşmadan önce de bu bölgelerin hâkimiyeti Haçlılarda bulunduğundan (el-Hâtib 2001: 289) tahkim edilmeleri olağan görülmektedir. Bununla birlikte Yâfâ Antlaşmasıyla Hristiyanlara bırakılan Kudüs'te yapılan tahkimin oldukça sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Zira 1238 yılında el-Melik el-Kâmil'in ölümünden sonra Eyyûbî melikleri ülkenin dâhili meselelerinden dolayı Haçlılarla yeterince ilgilenememişlerdir. Bu dönemde Kudüs'ü ellerinde bulunduran Haçlılar, sultanın ölümüyle melikler arasındaki ihtilâflardan yararlanmış, Yâfâ Antlaşması'na aykırı olarak Kudüs'ün batısında bir kale inşa etmişler ve Dâvud Burcu'nu bu kalenin burçlarından biri hâline getirmişlerdir. Kudüs'te imar faaliyetlerini haber alan Dımaşk sahibi el-Melik en-Nâsir Davûd, Kudüs'e yürüyerek şehri 13 Aralık 1239 Salı günü ele geçirmiştir. Haçlıları şehirden çıkarmış, Kudüs'teki müstahkem kısımları ve Dâvud burcunu yıkarak şehri tahrip etmiştir (İbn Vâsil 1972: 247, Ebû'l-Fidâ 1286: 165, el-Makrîzî 1956: 291). Bu bilgiler ışığında, Kudüs ve daha önce İslam toprağı iken Hristiyanlara bırakılan bölgelerde, Eyyûbîler tarafından tahkimata izin verilmediği anlaşılmaktadır.

Yâfâ Antlaşma şartları, Müslümanların lehine görünmesine rağmen Hristiyanlara büyük faydalar sağlayacak maddeler barındırmaktaydı. Kudüs Krallığı Salâhaddîn Eyyûbî'nin 1187 yılındaki Kudüs'ü fethinden sonra -1191 yılı itibarıyla- Akkâ merkezli olarak devam etmekteydi²⁰. Savunma hattından yoksun Kudüs, Müslümanların saldırılarına karşı Hristiyanları savunmasız bıraktı. Bu nedenle Kudüs'ün güvenliği hesap edilerek Kudüs'den Akkâ'ya giden yolun Hristiyanlara bırakılması, şehre gerçekleşecek bir saldırı hâlinde Akkâ'dan şehre süratle takviye ulaştırma olanağı sağlamıştır.

Antlaşma maddelerinden biri olan Kudüs'teki Müslümanların idari ve hukuki işleri için bir idareci atanması ile şehirde iki ayrı idari birimin oluştuğu ve buna mukabil Müslümanların şeri hukuk sisteminden faydalanacağı anlaşılmaktadır.

Antlaşmanın maddeleri incelendiğinde, taksim edilen bölgelerin, tarafların dinî kutsiyetleri esas alınarak gerçekleştirildiği göze çarpmaktadır. Bu hususta Mısır sultanı, Müslümanların dinî haklarını ve İslâm'ın nişanelerini muhafaza etmeye çalıştığı gibi onun Hristiyanlara teslim ettiği noktalar dinî hüviyetleri ile ön plana çıkmaktadır. Hz. İsa'nın doğduğu yer olduğuna inanılan, Hristiyanların kutsal mekânı Doğu Kilisesi'nin bulunduğu Beytüllahim ve Hristiyan hacıların ziyaret yerlerinden biri olan, Hz. İsa'nın çocukluğunun geçtiği Nasırâ'nın Hristiyanlara bırakılması, tarafların dinî hassasiyetler hususunda titiz davrandıklarını işaret etmektedir.

²⁰ Kudüs Krallığı'nın bu ikinci evresi için araştırmacılar, Kudüs Krallığı, Kudüs-Akkâ Krallığı ya da Akkâ Krallığı isimlendirilmeler kullanmışlardır.

Yâfâ Antlaşması'na kadar Müslümanların elinde kalan Kudüs'ün Hristiyanlara bırakılmasıyla şehir, Kudüs-Akkâ Krallığı'nın idaresine girdi. Bu kapsamda kaynaklarda dile getirilmeyen ancak üzerinde taraflar arasında konusu gündeme gelmiş olabileceğini düşündüğümüz husus ise; Kudüs'ün, Kudüs Haçlı Krallığı'nın merkezi olma meselesidir. Başvurulan Arap ve Batılı kaynaklar bu konudan bahsetmezler. Merkez kent olma meselesi Kudüs'ün surlarının harap edilmiş olduğundan Haçlılar arasında gündem edilmemiş olabileceği gibi el-Melik el-Kâmil tarafından Kudüs Haçlı Krallığı'nın yeniden canlandırılmaması açısından Kudüs'ün merkez yapılmaması, garanti altına alınmış olabilir.

Antlaşma metnindeki Saydâ ile ilgili madde ise, Haçlıların Yâfâ Antlaşması akdedilmeden hemen evvel şehri işgal etmeleri ile alakalıdır (İbn Vâsıl 1972: 235, Ebü'l-Fidâ 1286: 141, ez-Zehebî 1998: 30). Saydâ'nın tamamen Hristiyanlara bırakılmasıyla Haçlıların gerçekleştirdiği bu işgal, Eyyûbîler tarafından kabul edilmiş oldu. Bu suretle Saydâ'ya hâkim olan Haçlılar, Saydâ'dan hareketle, Dımaşk ve Kahire'ye silah ve malzeme taşıyabilecekleri gibi bölgede rahat hareket etme imkânına sahip oldular (Oliver 1971: 164). Haçlılar antlaşma akdedilmeden önce Cübeyl, Beyrut, Yâfâ, Lidde, Remle, Askalan ve Beyt Cibril'i ele geçirmişlerdi ve bu bölgeler Haçlıların kontrolündeydi. Kısmen Müslümanların da hâkimiyetinde olan bu bölgelerin taksimatı, antlaşma metninde belirtilmişti (el-Hâtib 2001: 289).

1229 Yâfâ Antlaşması, Doğu'daki bütün Haçlı krallıklarını kapsamıyordu. Kutsal Roma Germen İmparatoru ve Sicilya Kralı II. Friedrich ile Eyyûbî Sultanı el-Melik el-Kâmil arasında yapılan antlaşma II. Friedrich'in siyasi konumu dolayısıyla Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, Sicilya Krallığı, Kudüs Krallığı ve Eyyûbîler arasındaydı. Bohemund'un hâkimiyetindeki Antakya-Trablus Haçlı devletleri bu antlaşmanın dışında tutuldu (Runciman 2008: 164). Antlaşma vesilesiyle Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil'in Antakya, Trablus ve diğer Haçlılara karşı girişeceği bir mücadelede, Avrupa'nın en güçlü hükümdarı II. Friedrich'in bölgedeki Haçlıları desteklememesi sağlanmıştır. Bununla birlikte Templier ve Hospitalierlerin kaleleriyle ilgili hükümler, imparatora muhalefet eden bu askerî tarikatların, antlaşmadan muaf tutuldukları anlamına gelmektedir. Antlaşma, kilise hakkında herhangi bir madde içermediği için papalığın hedefi hâline gelmiş, Kilise antlaşmayı tanımadığını ilan ederek Avrupa'yı ayağa kaldırmıştır (Kantarowicz 1957: 188, Nomiku 1997: 63).

Başvurulan kaynaklarda İbn Vâsıl dışında antlaşma kapsamında Yahudilerle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. İbn Vâsıl'ın verdiği bilgiye göre; Yahudilerin de Müslümanlar gibi Haremü'ş-Şerif hariç Kudüs'e girmeleri yasaklanmıştır (İbn Vâsıl 1972: 243-244, Hillebrand 2012: 230).

Kaynakların üzerinde durmadığı meselelerden biri ise; Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında gerçekleşen ticaret hukuku ve imtiyazlar meselesidir. Meşhur vakanüvis Makrîzî, İmparator Friedrich'in Doğu'ya ulaşmasının ardından İskenderiye Limanı'nda haklar istediğini işaret etmiştir. İmparator, Mısır sultanına gönderdiği bir

mesajda daha önce Hristiyanlara İskenderiye de haklar tanındığını ve bir sulh yapabilmek için, en azından aynı hakların tanınmasını istemiştir (el-Makrîzî 1956: 228). Diğer yandan II. Friedrich, Filistin ikameti sırasında el-Melik el-Kâmil ile ticari bir anlaşma yapmasına rağmen arzu ettiği şekilde Sicilyalı tüccarlar için Eyyûbî limanlarında (İskenderiye ve Rosetta) gümrük vergilerinden muafiyet sağlayamamıştır (Kantarowicz 1957: 188). Takriben aynı sıralarda Pisalıların çeşitli ayrıcalıklar istemesi talebine karşılık İmparator, Akkâ ve Kudüs'te bütün vergilerden onları muaf tutmuştur. Bu cihetle Pisalılara Hristiyanların hâkimiyetindeki bölgelerde ayrıcalıklar verilmesi ve İmparatorun İskenderiye Liman'ında ayrıcalıklar talebi, sulh akdinin bir dizi ticari madde içermesini mümkün kılmaktadır (Heyt 2000: 373, 377-378, Gilles 1987: 198).

Sicilya Kralı ve Kutsal Roma Germen imparatoru II. Friedrich'in Müslümanlarla giriştiği dostane ilişkiler, Eyyûbî idarecilerinin, İslâm elçilerinin ve İslâm müverrihlerinin ona yakınlık duymasında etkili olmuştur. İslâm müverrihleri birçok Haçlı kralının yalnızca adını zikretmesine rağmen II. Friedrich'in inancı, entelektüel yanı ve elçilik heyetlerinden ilgiyle bahsederler. Sefer sırasında resmi olarak başlayan müzakereler, Friedrich'in İslâm dünyasına dostane bir tavır almasından dolayı ilmi ve dostluk seviyesinde ileri bir noktaya taşınmıştır. Mısır sultanı, imparatora duyduğu dostluğunun simgesi olarak Tibnin'i İmparator Friedrich'e bırakmış ve bu madde Yâfâ Sulhu'nun akdedilmesinden sonra antlaşmaya dâhil edilmiştir (el-Makrîzî 1956: 231, İbn Amîd tarihsiz: 16, Humphreys 1977: 203). Bu çerçevede Eyyûbî yöneticilerinin, Friedrich'le olumlu seyreden görüşmeden etkilendiği açıktır. Mısır ve Sicilya arasındaki yazışmalar, kurulan dostluk çerçevesinde el-Melik el-Kâmil'in ölümüne kadar devam etmiş, onun ölümünden sonra yazışmalar Eyyûbî melikleriyle sürdürülmüştür (İbn Vâsıl 1972: 246-247, Gilles 1987: 238). II. Friedrich'in ölümünden sonra ise Mısır ve Sicilya arasındaki yazışmalar oldukça olağan bir hâl almış ve bu gelenek devam ettirilmiştir (Karakaş, Özbek 2021: 81).

Ernoul, Saydâ, Sur ve Kerek kalelerinin Hristiyanlara bırakıldığını kaydetmiştir (Ernoul 2019: 327). Batılı kaynaklar, Saydâ ve Sûr'un Hristiyanlara bırakıldığını desteklemelerine rağmen Kerek Kalesi'nin teslimi hakkında bilgi içermezler. Ancak kaynakların verdiği bilgiler çerçevesinde Kerek Kalesi'nin Hristiyanlara bırakılması, hayal ürünü gibi görülmektedir. V. Haçlı Seferi (1217-1221) sırasında el-Melik el-Kâmil, bütün Filistin'in Hristiyanlara teslimini önermiş, ancak stratejik öneme haiz Kerek ve Şevbek kalelerini teslim etmemiştir²¹. Haçlılar ise, Mâverâyüdüdü bölgesinde tutunma noktası sağlayacak bahsi geçen kaleler olmadan Kudüs'e hâkim olamayacaklarını işaret ederek el-Melik el-Kâmil'in sunduğu barış teklifini reddetmişlerdi. Haçlılar Dimyat'ı zapt ettiklerinde de Müslümanlarla Hristiyanlar

²¹ Haçlılar, Müslümanların vazgeçmeyeceklerini düşündükleri Kerek ve Şevbek'e saldırmadılar. Ancak Kerek ve Şevbek'in stratejik konumundan dolayı Haçlılar, bu iki kaleyi Müslümanlardan sulh yoluyla almaya çalıştılar (el-Musâravve 2020: 48).

arasında müzakereler kesintiye uğramayarak devam etti. el-Melik el-Kâmil Haçlılar karşısından zor durumda kalmasına rağmen Haçlıların üzerinde durduğu stratejik öneme haiz bu iki kaleyi teslim etmedi (Amadi 2015: 110, Wendover 1849: 422, Runciman 2008: 141-142). Bu kapsamda büyük savaşların yaşandığı V. Haçlı Seferi sırasından Hristiyanlara teslim edilmeyen Kerek Kalesi'nin, VI. Haçlı Seferi sırasında Hristiyanlara bırakılması mümkün görülmemektedir.

Antlaşma iki taraf arasındaki esirlerin salınmasını da kapsamaktadır. Bazı araştırmacılar Çocuk Haçlı Seferi sırasından Eyyübîlerin elinde tutsak bulunan çocukların II. Friedrich tarafından el-Melik el-Kâmil'den istenildiğini kaydetmiştir (el-Hâtib 2001: 210). Çocuk Haçlı Seferi sırasında tüccarların eline düşen bazı çocuklar, köle pazarlarında satılmışlar, el-Melik el-Kâmil, Mısır valiliği sırasında okuma yazma bilenleri bu pazarlardan satın alarak kâtip, tercüman ve öğretmen gibi vazifelerde Kahire'de istihdam etmişti (Runciman 2008: 127, Zacour 1969: 336).

SULHUN İSLÂM VE HRİSTİYAN ÂLEMİNDE YANSIMALARI

İslâm Âleminde Tepkiler:

Yâfâ Antlaşması, İslâm âleminin her kesiminde büyük bir üzüntü ve tepkiyle karşılandı. 1229 Şubat ayında Müslümanlara şehri tahliye etmeleri için çağrı yapıldığında Kudüs'te feryat sesleri yükseldi (Sibt İbn el-Cevzî 1952: 654, İbn Vâsıl 1972: 243, el-Makrîzî 1956: 231, ez-Zehebî 1998: 32). Duruma kayıtsız kalmak istemeyen Mescid-i Aksâ ve Kubbetü's-Sahrâ'nın imam ve müezzinleri, şehrin teslimine tepki göstermek amacıyla el-Melik el-Kâmil'in ikamet ettiği çadırın önünde ezan vakti olmadığı hâlde yüksek sesle ezan okudular. Olaya hiddetlenen el-Melik el-Kâmil, onları huzurundan kovduğu gibi onlara ait örtü, gümüş kandiller ve değerli eşyalarına el konulmasını emretti (el-Makrîzî 1956: 231, İbn Amîd tarihsiz: 16).

Haçlıların yıllardan beri işgal etmek istedikleri mevkiileri kılıç zoru olmadan diploması yoluyla ele geçirmeleri, İslâm âleminde büyük bir kayıp olarak değerlendirildi. Sultan el-Melik el-Kâmil, antlaşmayı yaptığı aynı ay içinde Kudüs'teki Müslümanları şehirden çıkardı (el-Makrîzî 1956: 231, Ebû Şâme 1974: 154, ez-Zehebî 1998: 32). Kudüs'ün Haçlılara teslim haberi, İslâm beldelerinde büyük yankı uyandırarak matemler yapıldı (Sibt İbn el-Cevzî 1952: 654). Tepkiler arttığında Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil şehrin teslimini haklı çıkarmak ve İslâm beldelerini teskin etmek amacıyla kamuoyuna; *"Haçlılara müsamaha göstermedik onlara ancak bazı harap edilmiş kilise ve manastırları bıraktık. Mescid-i Aksâ hâlen Müslümanların elindedir ve orada İslâm'ın nişaneleri daimdir. Müslüman valilerin köy ve şehirlerde hâkimiyetleri ise devam etmektedir"*. şeklinde açıklamada bulundu (İbn Vâsıl 1972: 243-244, el-Makrîzî 1956: 230). Diğer taraftan İbn Ebî Dabuka adıyla bilinen Cemâleddin el-Kâtibi el-Eşrefî'yi antlaşmayı anlatması için Abbasi halifesine ve şark beldelerine gönderdi (İbn Nâzif 1981: 179) Eyyübî hanedanlarına yakınlığıyla bilinen vakanüvis Sibt İbn el-Cevzî,

diğer İslâm kaynaklarından farklı olarak el-Melik el-Eşref'in Kudüs'ün Haçlılara teslimini haber aldığında bu durumu kabullenmekte zorlandığını bu nedenle el-Melik el-Kâmil'i eleştirerek kınadığını belirtmiştir. Sıbt İbn el-Cevzî, el-Melik el-Kâmil'in kardeşi el-Melik el-Eşref'e, "el-Melik el-Muazzam'ın imparatora Ürdün'den denize kadar taksim ettiğini, Bâbü'l Kudüs'ten Yâfâ'ya kadar olan köyleri de ona verdiğini işaret ederek bu işe kardeşi el-Melik el-Muazzam'ın kendisini muhtaç kıldığı " şeklindeki söylemini de kaydetmiştir. (Sıbt İbn el-Cevzî 1952: 654, ed-Devâdârî 1976: 293). Ancak diğer İslâm kaynakları, mutabık bir dille, el-Melik el-Muazzam'ın imparatora toprak vermemek için savaşaacağını bildirdiğini nakletmişlerdir²².

1187 yılında Kudüs'ün Müslümanlar tarafından ele geçirilmesi, Salâhaddîn Eyyûbî'nin hanedanlığına büyük bir güç sağlamıştı. Haçlılar tarafından Kudüs'ün zahmetsizce ele geçirilmesi, yıllarca Salâhaddîn Eyyûbî'nin savaş ve gayretlerini hiçe saymaktaydı. el-Melik el-Kâmil'in yeğeni Dımaşk sâhibi en-Nâsır Dâvud, bu durumdan yararlanmayı, kendi davasını cihat davasıyla özdeşleştirerek, tebaasının sevgisini kazanmayı planladı (Ebu Şâme 1267: 154, Humphreys 1977: 203). Bu suretle amcası olan sultana karşı, nefret uyandırarak, girişeceği mücadeleyi meşru kılacaktı. Dımaşk caminin imam-hatibi ve vakanüvis Sıbt İbn el-Cevzî bu olayı şu şekilde nakleder.

"el-Melik en-Nâsır Dâvud, benden Dımaşk Cami'sinde oturmanı ve Kudüs'ün başına gelenleri anlatmanı istedi. Ona karşı gelmek benim imkânlarım dâhilinde değildi ve Müslümanların selameti için ona muvafakat etmeyi uygun gördüm. Dımaşk camisinde oturduğumda el-Melik en-Nâsır Dâvud da geldi, meşhed kapısında oturdu. O gün çok gösterişli bir gündü. Dımaşk ehlinden gelmeyen kimse kalmamıştı. O gün şu sözleri söyledim: Kudüs'e ziyaretçilerin çokluğu kesildi. Kudüs sakinlerine yazıklar olsun. O yerlerde onların bir namazı vardı. Orada oturduklarında gözyaşları dökmüşlerdi. Onların gözlerinden akan yaşlar pınar olsa dahi Kudüs'ün hakkını veremezler ve eğer onların kalpleri üzüntüden kesilse dahi merhem olmaz. Allah mü'minlerin bu üzüntüsünü gidersin. Müslüman meliklerine bu utanç yeterlidir. Bu olaylar için sözler söylenir. Bu acı veren olaylardan dolayı iç geçirilerek kalpten ağtılar yakılır" (Sıbt İbn el-Cevzî 1952: 654, İbn Vâsıl 1972: 246).

Sıbt İbn el-Cevzî, 300 beyitten mürekkep bir kaside okuduktan sonra Dımaşk'ta insanların ağlama ve uğultuları yükselmiştir. Bu sırada el-Melik el-Kâmil ile ittifak hâlinde olan el-el-Melik el-Eşref ise, Dımaşk'ı muhasara altında tutmaktaydı (Sıbt İbn el-Cevzî 1952: 654, İbn Vâsıl 1972: 246, el-Makrîzî 1956: 233).

²² Kutsal Roma Germen İmparatoru ve Sicilya Kralı Friedrich'in elçisi, Kudüs üzerine el-Melik el-Kâmil ile uzlaştıktan sonra el-Melik el-Muazzam'a gönderilmişti. Elçi, sultanın kendilerine söz verdiği Salâhaddîn Eyyûbî döneminde fethedilen yerleri istediğinde el-Melik el-Muazzam "Efendime söyle, benim ona kılıçtan başka verecek hiçbir şeyim yoktur" diyerek barışa meyilli olmadığını ve savaşaacağını açıkça bildirmiştir (Ebû Şâme 1997: 151, ez-Zehabî 1998: 23-24).

Hristiyan Âleminde Tepkiler:

Yâfâ Antlaşması meselesinde, Batılı kaynaklar İmparator II. Friedrich'in muzaffer olması ya da mağlubiyeti üzerinde dururlar. Haçlılar yıllardan beri uğruna büyük kayıplar verdikleri Kudüs'ü hiç savaşmadan yeniden ele geçirmişlerdi. Bu cihetle II. Friedrich, Alman ve Sicilyalı yandaşları ile Alman Şövalye Tarikatı mütarekeyi büyük bir zafer olarak kabul ettiler (Kantarowicz 1957: 187). Antlaşma, Suriye'de meskûn Hristiyanların ilk Haçlı seferinden bu yana istenilen amaçları barındırmasına rağmen papalık, din adamları, Templierler ve Hospitalierler şövalyeleri tarafından kabul görmedi (Wendover 1849: 516-519, Noverre 1936: 37). Papa taraftarları ve II. Friedrich'e muhalif olanlar, mütarekenin, görünüşte iyi, fakat Hristiyanlara teslim edilen bölgelerin muhafazasının zor olması bakımından uygulanmada değer taşımadığını savundular (Ernoul 2019: 328, Demirkent 1997: 201).

Alman Şövalye Tarikatı Lideri Hermann of Salza, Papa IX. Gregorius'a bir mektup göndererek onu antlaşmayla Hristiyan dünyasının çok şey kazandığına dair ikna etmeye çalıştı. Ancak Herman of Salza'nın bütün açıklamalarına rağmen papa, II. Friedrich'in aforozunu kaldırmadı (Letters from the East 2010: 125-127). Antlaşmanın özet bir nüshasını gören (Van Cleve 1975: 456) Kudüs patriği Gerald ise, Papa'ya Kudüs'ün, sultanın hâkimiyetinde değil yeğeni Dımaşk Hâkimi en-Nâsır Dâvûd'un idaresinde bulunduğunu bu cihetle sultanın doğrudan kendine ait olmayan toprakları Hristiyanlara sunduğunu, el-Melik en-Nâsır'ın antlaşmayı onaylamadığını bu sebeple mütarekede bahsi geçen bölgelerin Müslümanların hedefi hâlinde bulunduğunu ifade ederek Mısır sultanı ile akdedilecek her türlü mütarekenin karşısında olduğunu bildirdi (Van Cleve 1975: 456-457, Giles 1987: 202). Kudüs patriği, el-Melik en-Nâsır'ın antlaşmayı onaylamadığını öne sürmesinin temel sebebi, antlaşmanın maddelerinde kilise ve mülklerine dair hiçbir atıfta bulunulmamasıydı (Kantarowicz 1957: 187).

Kudüs Patriği Gerald'ın nezdinde bir Haçlı Seferi'nin ana amacı, Müslümanlarla müzakerelere girişmekten ziyade inançlarının bir ilkesi olarak "kâfir" kanı dökmektir. Templierler de Kudüs patriğiyle aynı hissiyatları taşıyordu. İmparator II. Friedrich'in antlaşma şartlarını kabulü, papa ve her fırsatta Müslümanlara düşmanca tavırlar sergileyen Templierler ile Hospitalierlere 10 yıl müddetince Eyyûbîlerle barışçıl ilişkiler dayatıyordu. Haçlılar İslâm hâkimiyetindeki müstahkem mevkiileri ele geçirmek maksadıyla uzun yıllardır büyük zorluklar çekmişler ve birçok zayıatlar vermişlerdi. İmparator ise Haçlıların emeklerini boşa çıkarmış, haklarını tanımamış, belki Hristiyanların daha sonraki işgallerini de önlemeyi vaat etmişti. Bu cihetle patrik ve Templierler, antlaşmanın Haçlıların çıkarlarını zedelediğini savundular (Van Cleve 1975: 457). Öte yandan papalığın aforoz ettiği İmparator II. Friedrich'in Kudüs'ü ele geçirmesiyle sonuçlanan başarısı, Haçlı seferine, papalık katkısının olmadığı yargısını uyandırdı. Papalık, stratejik noktaların Müslümanların elinde bulunduğunu, dar bir koridor Kudüs'ün sahile bağlandığını ve bu bakımdan savunulmasının oldukça güç

olduğunu yayarak Avrupa'yı etkilemeye çalıştı ve İmparator II. Friedrich'in aforozunu kaldırmadı (Runciman 2008: III 164).

İmparator II. Friedrich, tüm ihtilaflara rağmen 17 Mart günü Kudüs'e girdi. Akkâ'da ikamet eden Kudüs patriği, II. Friedrich'in şehre girmesi hâlinde her türlü dinî faaliyeti yasaklamıştı (Noverre 1936: 38) Friedrich'in Kutsal Mezar Kilisesi'nde kendini taçlandığı törene, din adamları, Templier ve Hospitalier şövalyeleri ve Suriyeli baronlar katılmadı (Kantarowicz 1957: 187; Demirkent 1997: 201) Merasimin ardından II. Friedrich, sefer boyunca kendisini destekleyen Alman askeri tarikatına mensup şövalyelere Dâvud Kule'sinin önündeki krallık sarayını verdi. Papa taraftarı olan Templier ve Hospitalierler ise İmparator II. Friedrich tarafından mütareke dışında bırakıldıklarından dolayı pay alamadılar (Ernoul 2019: 328). İmparator II. Friedrich, Kudüs ziyaretinin ardından 1 Nisan 1229 Pazar günü Akkâ'ya gitti. İmparatorun Kudüs'te kendisini taçlandığı haberi Akkâ'da bulunan Hristiyanlar arasında ona duyulan öfkeyi artırdı. Akkâ'daki mahalli baronlar kendilerini hiç sayarak bir antlaşma yapan ve kendi kendini taçlandıran İmparatoru Friedrich'i hoşnutsuz karşıladılar. II. Friedrich'in Akkâ'ya ulaşmasının üzerinden çok geçmeden imparatorluk garnizonu ve Akkâ'daki kuvvetler arasında çatışmalar meydana geldi. Diğer yandan Ceneviz ve Venedikliler, Pisalılara verilen imtiyazlardan dolayı İmparator Friedrich'e cephe aldılar (Bréholles 1852: 133, Runciman 2008: 164-167).

Yâfâ Antlaşması, imparatorun Kudüs ve çevresinde varlık ve etkisini artırmıştı. İmparator Doğu'daki nüfuz ve etkisini devam ettirebilmek için Kudüs'e takviye kuvvet sevk etmeye karar verdi. 1231 yılı sonbaharında çoğunluğunu Lombardların oluşturduğu 600 şövalye, 700 piyade ve 3 bin denizciden müteşekkil 32 gemiden oluşan Napolili mareşali Riccardo Filangieri kumandasında bir filoyu Doğu'ya gönderdi. Riccardo Filangieri, Kudüs Krallığı'nda oldukça itibarlı olan Beyrut Hâkimi Jean d'İbelin ve ailesinin, İmparator II. Friedrich'in politika ve icraatlarına mütemadiyen ihtilaf etmelerinden dolayı tasfiye edilmek istenmesiyle Haçlılar arasındaki iç savaş, yeniden alevlendi (Runciman 2008: 171).

İmparator II. Friedrich, papalık birliklerinin Sicilya Krallığı'nın topraklarına girdiğinden dolayı 1229 Mayıs ayında ülkesine dönmeye karar verdi. İmparator maiyetiyle birlikte limana doğru ilerlerken evlerinden çıkan ahali ona pislik ve bağırsak parçaları fırlattı. Böylece İmparator Friedrich, hakaretler altında önce Kıbrıs ardından ülkesine dönmek amacıyla Akkâ'dan hareket etti. Papadan topraklarını geri alarak onunla 23 Temmuz 1230 tarihinde San Germano antlaşması yaptı (Kantarowicz 1957: 205, Runciman 2008: 167-170). Diğer yandan II. Friedrich'in ülkesine dönmesi surları tahrip edilmiş ve askeri takviyeden yoksun Kudüs'ü, saldırılara açık hâle getirdi. İmparatorun ülkesine dönmesinin üzerinden çok geçmeden Müslüman milis kuvvetler Kudüs'e saldırdı²³ (Ernoul 2019: 329). Bu saldırı

²³ Kudüs'e düzenlenen saldırının Eyyübî melikleri tarafından düzenlediğine dair kaynaklarda hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Eyyübî meliklerinden biri, bahsi geçen Kudüs saldırısına dâhil olmuş olsaydı İslam

ve 1229-1231 yıllarında Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında küçük çaplı olayların vuku bulmuş²⁴ olsa da antlaşma 1239 yılına kadar yürürlükte kaldı (Giles 1987: 235, 237). Mütarekenin süresi 1239 yılında sona ermesine rağmen taraflar arasındaki sükûnet ortamı, 11 Temmuz 1244 tarihinde Mısır Eyyûbî Hükümdarı el-Melik es-Sâlih Eyyûb'un hizmetindeki Hâzerm askerlerinin Kudüs'e girerek Haçlıları şehirden çıkarmalarına kadar devam etti (Rothelin 1999: 64, Runciman 2008: 195).

SONUÇ

1217-1221 yılları arasında gerçekleşen V. Haçlı Seferi'ne katılması beklenen Kutsal Roma Germen İmparatoru ve Sicilya Kralı II. Friedrich, seferin başarısızlığa uğraması üzerine Papalığın teşvikiyle VI. Haçlı Seferi hazırlıklarına girişti. Bu sırada Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil'in ülkede en büyük güçlerden biri olan Dımaşk hâkimi kardeşi el-Melik el-Muazzam'a karşı İmparator II. Friedrich'den yardım istemesi, Doğu'da büyük bir savaşa girmekte gönülsüz davranan İmparator II. Friedrich'i memnun etti. II. Friedrich'e göre Haçlı Seferi fikri, Houstefan hanedanlığına mensup atalarından miras kalan bir yükümlülük olduğu gibi papalık ve Avrupa nezdinde itibar ve nüfuzunu kurtarmak anlamına gelmekteydi. Friedrich gençlik yıllarında Haçlı Seferi'ne ilgi duymasına rağmen ülkesindeki siyasi gelişmeler ve onun İslâm dünyası ile münasebeti sonraki dönemlerde bu fikrin, gençlik hevesi olarak kalmasına neden oldu.

Mısır Sultanı el-Melik el-Kâmil'in İmparator II. Friedrich'e müttefiklik teklifiyle başlayan görüşmeler, el-Melik el-Muazzam'ın ölümü ile bir süre çıkmaza girse de ilerleyen süreçte olağanüstü bir hâl aldı. II. Friedrich'in diplomatik çabaları, Arapça bilgisi, İslâm kültürüne karşı sempatisi, Müslüman muhafız birliğinin bulunması ve Doğu ilimlerine merakı, Eyyûbî idarecilerinin imparatora sempati duymasına ve müzakerelerin olumlu seyretmesinde oldukça etkili olmuştur. Öte yandan el-Melik el-Kâmil, V. Haçlı Seferi'nde müzakereler sırasında Kudüs'ü pazarlık konusu etmişti. el-Melik el-Kâmil nezdinde stratejik öneme haiz olmayan ve surları bulunmayan Kudüs'ün Hristiyanlara bırakılması büyük bir kayıp değildi. Otoritesini tesis edebildiği takdirde Kudüs'ü geri almak onun kudreti dâhilindeydi. Her iki hükümdar da Kudüs üzerinde münakaşa etmekten ziyade kendi devletlerinde çok daha önemli sorunlarla uğraşmayı çıkarlarına uygun görmekteydi. Ne var ki Kudüs'ün İslâm ve Hristiyan camiasındaki önemi iki hükümdarı da yapmak istedikleri konusunda kısıtlamaktaydı. el-Melik el-Kâmil, İslâm kamuoyundan alacağı tepkiyi hesaba

kaynaklarının olayı kaydetmiş olması gerekirdi. Ayrıca Eyyûbî idareci ya da komutanlarından birinin saldırıyı düzenlemesi, antlaşmanın feshedilmesine neden olacağından resmi kanallarla bir saldırı mümkün görülmemektedir.

²⁴ Jean d'İbelin ailesi ve onların önderliğindeki Filistinli baronlar ile İmparator II. Friedrich arasında 1228 yılında başlayan iç savaş, 1243 yılına kadar Kıbrıs ve Kudüs Krallığı'nın kontrolü için devam etti. Tafsilatlı bilgi için bk. (Denholm 2013)

katarak Kudüs'ü teslim etmeye yanaşmazken II. Friedrich'in ülkesindeki karışıklıklar, Doğu'daki Latinler tarafından destek bulamaması, papalık ve Avrupa karşısındaki durumu imparatoru, Mısır sultanı ile süratle bir antlaşma yapmaya zorluyordu.

1229 yılında Mısır ve Sicilya arasında imzalanan Yâfâ Antlaşması, Haçlı Seferleri tarihinde bir dönüm noktası idi. Salâhaddîn Eyyûbî döneminde fethedilen birçok bölgenin diplomasi yoluyla Hristiyanlara bırakılması bakımından Salâhaddîn'in uğraşlarını boşa çıkarmaktaydı. Öte yandan bu mütareke, Hristiyanların ve Müslümanların ittifakının bir sonucu olduğundan İslam dünyasında ve papalık nezdinde kabul görmedi. Müslümanlar, İslâm orduları ve Haçlılar arasında büyük mücadelelerin sebebi olan Kudüs'ün barış yoluyla teslimini, bir utanç vesilesi olarak kabul ettiler. Bu nedendir ki muasır İslam müverrihleri antlaşmanın Kudüs üzerindeki maddeleri üzerine yoğunlaşmışlar, şehrin teslimi üzerine duyulan üzüntüyü yansıtmışlardır. Batılı kaynaklar ise Yâfâ Antlaşması'nın zafer ve mağlubiyeti üzerinde durmuşlar ve birbiriyle tutarsız malumatlar vermişlerdir. Ancak bütün İslam ve Hristiyan kamuoyunun itiraz ve propagandalarına rağmen antlaşma 10 yıl boyunca yürürlükte kaldığı gibi taraflar arasındaki sükûnet ortamı, 1244 yılında Mısır sultanı el-Melik es-Sâlih'in Hârezm askerleri tarafından Haçlıların Kudüs'ten çıkartılmasına ve Haçlı ordularının neredeyse büyük bir bölümünün imha edildiği Gazze (La Forbie) savaşına kadar devam etmiştir.

KAYNAKÇA

- ABDEL, H., SELİM, W. (1999). "The Legal Status of The Truce Between al-Kâmil Mohamed and Frederick The Second 1229 A.C./ 629 A.H". *Uluslararası Haçlı Seferi Sempozyumu*. 23-25 Haziran 1997. Ankara: TTK, 133-146.
- ABUDALAFIA, D. (1988). *Frederick II a Medieval Empero*. Oxford University Press.
- AMADÎ, (2015). *The Chronicle of Amadi* (from The Italian to Eng. trc. N. Coureas and P. Edbury). Nicosia.
- BARBER, M., BATE, K. (2010). *Letters from the East. Crusaders Pilgrims and Settlers in the 12th-13th Centuries*. (Trans). Ashgate.
- BRÉHOLLES, A. H. (1852). *Historia Diplomatica Frederici Secundi* (C. III). Paris.
- ÇELİK, S. (2018). *Beşinci Haçlı Seferi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi.
- De CLARİ, R. (1994). *İstanbul'un Zabtı (1204)* (trc. B. Akyavaş). Ankara: TTK.
- DE NOVARE, P. (1936). *The Wars of Frederick II Against The Ibelins In Syria And Cyprus*. New York: Columbia University Press.
- DE VİLLEHARDOUÏN, G. (2001). *Konstantinopolis'te Haçlılar* (trc. A. Berktaş). İstanbul: İletişim Yayınları.
- DEMİRKENT, I. (1997). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- DENHOLM, T. (2013). *The Depiction of Warfare in Philip de Novare's Account of the War Between the Emperor Frederick II and the Ibelins in Syria and Cyprus*. University of Glasgow.
- EBÜ'L-FİDÂ, İ. (1286). *el-Muhtasar fi Ahbâr el-Beşer* (C. III). Kahire.
- EL-HAMEVÎ, YÂKÛT. (1995). *Mu'cemü'l-Büldân*. Beyrût: Dârü Sâdr.
- EL-HATİB, İ. Y. (2001). *el-Kudüs Beyne Etmâ' es-Salibiyyîn ve Tefrît el-Melik Kâmil el-Eyyûbiyyî*. Amman: Dârü'l Menâhic li'l-Neşr ve'l-Tevzî'.

- EL-MAKRÎZÎ, T. A. (1956). *Kitâb el-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l- Mülûk* (C. I/I) (yay. M. M., Ziyâde). Kahire.
- EL-MUSÂRVA, M. S. (2020) *eş-Şevbek fi el-Asrîn el-Eyyûbi ve'l-Memlûkî el-Evvel* (M. 1189-1383 / H. 585-784). (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yermük Üniversitesi.
- ERNOUL. (2019). *Ernouk Kroniği* (çev. A. D. Altınbaş). İstanbul: Kronik Kitap.
- EZ-ZEHEBÎ, Ş. M. (1998). *Târihü'l İslâm*. (C.XLIV, XLV) (thk. A. Temurî). Beyrut: Dârü'l-Kitâbü'l Arabî.
- GERMANO, S. R. (1864). *Chronica* (neşr. R. G. H. Pertz). Harvard Üniversitesi.
- GİLES, K. R. (1987). *The Emperor Frederick II's Crusade 1215-1231*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Keele University, England.
- HEYD, W. (2000). *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi* (çev. E. Ziya Karal). Ankara: TTK.
- HİLLENBRAND, C. (2012). *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri* (çev. N. Elhüseyni). İstanbul: Alfa Yayınları.
- HUMPHREYS, R. S. (1977). *From Saladin to Mongols the Ayyubids of Damascus (1193-1260)*. New York: State University of New York Press Albany.
- İBN AYBEK, ED-DEVÂDÂRÎ. (1976). *Kenzü'd-Dürrer ve Câmi'u'l-Gurer* (C. V). (thk. Said 'Abdülfettah 'Âşûr). Kahire.
- İBN KESİR, E. (1995). *el-Bidâye ve en-Nihâye* (C. XIII) (çev. M. Keskin). İstanbul: Çağrı Yay.
- İBN NAZÎF, EL-HAMEVÎ. (1981). *et-Târihü'l Mansûri* (neşr. Ebü'l-'İd Dûdû). Dimaşk.
- İBN VÂSİL, C. M. (1960-1972). *Müferricü'l-Kürûb fi Ahbâr-ı Benî Eyyûb* (C. III) (thk. C. eş-Şeyyâl). (C. IV.). (thk. H. er-Rabie & A. 'Âşûr). Kahire.
- İBNÜ'L-ADÎM, K. Ö. (1968). *Zübdetü'l-Haleb min târihi Haleb* (C. III) (thk. S. ed-Dehhân). Dimaşk.
- İBNÜ'L-AMÎD. (tarihsiz). *Ahbârü'l-Eyyûbiyyîn*. Port Said: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye,
- İBNÜ'L-ESÎR. (1987). *İslâm Tarihi* (C. XII) (çev. A. Özeydin). İstanbul: Bahar Yayınları.
- KANTAROWICZ, E. (1957). *Frederick The Second (1194-1250)*. (Lorimer, E. O., English Version). New York: Frederick Ungar Publishing Co.
- KARAKAŞ, Ş., ÖZBEK, S. (2021). "VI. Haçlı Seferi Gölgesinde Kutsal Roma İmparatoru II. Friedrich ve Eyyûbi Sultanı Melik Kâmil Dostluğu". *USAD*, 15: 63-86.
- KÎRÎLİS-SÂLİS, İBN LAKLAK. (1974). *Târih Batârikiyye'l-Kinîsiyye'l-Mısriyye* (C. IV/I) (neşr. Doktor Antuvan Henatr & Doktor Azuld Burmester). Kahire: Matba'a el-Ma'hed el-İlmiyye el Fransa li'l-Âsâr eş-Şarkiyye.
- KÜÇÜKSİPAHİOĞLU, B. (2021). *Haçlılar ve İstanbul (1096-1261)*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- MAALOF, A. (2012). *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri* (çev. A. Berkday). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- MASSON, G. (1957). *Frederich II of Hohenstaufen A Life*. London: Secker & Warburg.
- NOMİKU, H.A. (1997). *Haçlı Seferleri* (çev. K. Dinçmen). İstanbul: İletişim Yayınları,
- O'NEAL, M. J. (2005). *The Crusades Almanac* (ed. M. Means, N. Schlager). Printed in the United States of America.
- ÖZBEK, S., ÇIPLAK, E. (2017). "Memluklerin Haçlılarla anlaşmalarında 10 yıl kuralı". *Kerkük Çok Irak Değil Prof. Dr. Eşref Buharalı'ya Armağan Türk Tarihine Dair Yazılar II*. Ankara: Gece Kitaplığı, 57- 70.
- ÖZBEK, S. (1999). "Türkiye Selçukluların-Eyyûbiler Arası Siyasi Münasebetler Üzerine 1175-1250". *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*. İzmir, 427-448.
- ÖZBEK, S. (2018). *Selçuklu-Eyyûbi İlişkileri (1175-1250)*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- PATERBORN, O. (1971). *The Capture of Damietta* (trans. J. J. Gavigan, from the Latin). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- QUELLER, D. E., MADDEN, T.F. (1997). *The Fourth Crusade*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- RAHİMLİ, İ. (2022) *Altıncı Haçlı Seferi*. İstanbul: Dönem Yayıncılık.
- ROTHELİN C.(1999). *Crusader Syria in the Thirteenth Century* (İng. trc. J. Shirley). The Rothelin Continuation of the History of William of Tyre with part of the Eracles or Acre Text, Aldershot. Ashgate.
- RUNCİMAN, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi* (C. III) (çev. F. Işıltan). Ankara: TTK.
- SİBT İBN EL-CEVZİ. (1371/ 1952). *Mir'at el-Zaman fi Tarihü'l-Ayân*. (C. VIII /II). Haydarabad.
- STEVENSON, M. A. (1907). *The Crusaders in the East*. Cambridge University Press.
- ŞEŞEN, R. (2007). *Salahaddin'den Baybars'a (Eyyûbiler-Memluklar 1193-1260)*. İstanbul: İsar Yayınları.
- ŞEŞEN, R. (2012). *Eyyûbiler (1169-1260)*. İstanbul: İsam Yayınları.
- USTA, A. (2008). *Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- VAN CLEVE, T. C. (1975). "The Crusade of Frederick II". *A History of the Crusades, II* (ed. K. M. Setton). London: The University Of Wisconsin Press, 377-429.
- WENDOVER, R. (1849). *Flowers of History*. (Comprising the History of England From the Descent of the Saxons to A.D. 1235) (İngilizce trc. J. A. Giles). London.